

LIBRIS

We know
books

LUMILE LUI ZAGREUS
DE LA DRAMA SACRĂ
LA REPREZENTAȚIA TEATRALĂ

Coordonator
Adriana-Claudia CÎTEIA

ACTORUL ȘI JOCUL CU DESTINUL

Adriana CÎTEIA.....7

ARHETIPUL LUI ULYSSE ȘI TIPOLOGIA
IDENTITĂȚII

Adriana Claudia CÎTEIA..... 10

COBORÂREA ÎN INFERN. ARTISTUL ȘI
METAMORFOZA THANATICĂ

Atanase ȘTEFU 48

ELEUSIS. MISTERELE UNEI REPREZENTAȚII
MILENARE

Vasile CACIOIANU..... 66

MASCA DIN SPATELE MĂȘTII

Monica Iuliana POPESCU..... 107

DE LA TEATRUL ANTIC LA CABARET. SCURTĂ
INCURSIUNE ÎN ISTORIA TEATRULUI

Arina COJOCARU.....133

INVERSIUNI DESTINALE LA I.L.CARAGIALE

Angelo MITCHIEVICI.....155

ARTĂ ȘI ISTORIE TEATRALĂ LA CONSTANȚA

Anaid TAVITIAN..... 165

VASILE COJOCARU BIOGRAFIE ÎN MINIATURĂ

Angela-Anca DOBRE..... 189

ACTORUL ȘI JOCUL CU DESTINUL

Adriana CÎTEIA

Actorul se joacă cu adverbele totalității; ludic și tragic, evident și obscur exprimă cu aparentă ușurință suma dispozițiilor afective. Povestea Lui este povestea asumării propriului rol, dar surprinde și esența metamorfozei, a identificării cu ipostaze străine. Scena jocului ca metamorfoză și a metamorfozei ca joc ascunde reperele libertății interioare, dar și pe cele ale pierderii de sine, lipsei infantile de griji, rătăcirii, curajului și fricii paralizante de necunoscut.

Povestea Actorului redimensionează arhetipal spațiul copilăriei, în care nimic nu este definitiv.

Imaginea Actorului prizonier în propriul labirint îmi amintește constant că există privilegii rezervate doar copiilor zeului care moare ucis de Titani și renaște. În Jocul Actorului există reguli, dar și libertatea de a le încălca, textul jucat fiind o formă de exprimare a alterității, a ieșirii din sine, a manifestării unui anti-mimon personal sau colectiv.

Jocul Actorului exprimă arbitrariul din orice experiență umană trăită sau imaginată ca spectacol, în Teatrul Interior. Cine nu participă la joc este pedepsit cu nebunia, cu imposibilitatea evadării din ordinea colectivă. Actorul redefinește jocul ca antidot al tuturor temerilor, ca formă de evadare, exil, ascundere de orice realitate înfricoșătoare, în spatele măștii.

Actorul exprimă egalitatea tranzitorie cu orice rol, supunându-se unui sacrificiu repetat, pe care rareori îl înțelegem pe deplin.

Limita între jocul katartic și pierderea de sine este fragilă și greu de sesizat. Orice formă de existență poate deveni element permutabil într-un scenariu ludic de dimensiuni cosmice. Jocul e sărbătoare, luptă pentru ceva, exhibare a ceva, întruchipare a ceva, identificare compensatorie cu ceva. Participarea la joc activează o ordine superioară a lucrurilor. Spectacolul, cu cele trei elemente ale sale (ceea ce se spune, ceea ce se arată, ceea ce se reprezintă) este jucat, mimat, exprimat, asumat.

Imaginea Actorului este imaginea unei metamorfoze întrerupte, plasate între lumi. Iar metamorfoza este însoțită de mirare, teamă, speranță, trăite într-un spațiu delimitat ca într-un scenariu al Genezei fără sfârșit.

Actorul veșnic îndrăgostit este expresia identității sfâșiate, care trece amețitor, din registrul ludic în registrul tragic; el e pretutindeni și nicăieri, captiv în spațiul copilăriei și al alterității salvatoare.

Actorul este imaginea opțiunii duble. A te percepe ca pe un altul, nu prin distanțare, ci prin rotire în jurul sinelui este o alternativă pe care doar el și umbra lui o pot înțelege deplin. Familiarizarea cu necunoscutul, înspăimântătorul, cu moartea simbolică și renașterea, cu actul magic al depășirii limitelor individuale structurează un arhetip dominat de ambiguitate și complexitate. Arhetipul Actorului redefinește noțiunile de echilibru și sens: echilibru între ludic și tragic, etern și efemer; sens al propriei umbre ca loc al inadaptării, stângăciei, inconsecvenței.

Actorul este imaginea metamorfozei între limitele rațiunii și umbrei.

Acest volum este dedicat unui Actor lângă am crescut și pe care l-am iubit.

ARHETIPUL LUI ULYSSE ȘI TIPOLOGIA IDENTITĂȚII

Adriana Claudia CÎTEIA

Ipoteze relativ recente, formulate în legătură cu modalitățile de definire și de exprimare ale identității individuale semnaleză posibilitatea reidentificării personale în timp, a modificării percepției de sine, precum și a discontinuității identitare¹. Continuitatea relativă a identității admite diferite grade, până la negarea postmodernă a coerenței *self*-ului².

Ipoteza identității fragmentate, a unui sine compus din ipostaze care produc un limbaj al sinelui multiplu³ transformă individul într-un „multiplex”⁴. În analiza lui O. Flanagan, sinele de tip puzzle este profund diferit de sinele disociat, cu mai mulți naratori, care nu pot stabili o legătură coerentă între segmentele narrative de sine. Identitatea disociată presupune existența unor subunități ale sinelui („selves”) care nu comunică între ele, sunt incompatibile și se comportă ca alteridentități⁵.

---

¹ Jennifer Radden, „Identity, Personal Identity, Characterization Identity and Mental Disorder” în *The Philosophy of Psychiatry*, Oxford University Press, 2004, p. 133 și urm. Eadem, *Divided Minds and Successive Selves*, Cambridge MA: MIT Press, 1996.

² O. Flanagan, *Multiple Identity, Character Transformation and Self-Reclamation*, Oxford University Press, 1996.

³ K. Wilkes, „How many Selves make Me?” în D. Cockburn (ed.), *Human Beings*, Cambridge University Press, 1991.

⁴ *Ibidem*.

⁵ *Ibidem*.

Disocierea identității a fost definită fie ca o ruptură în puzzle-ul integrator al ipostazelor identitare⁶, fie ca manifestare a unei capacități adaptative sau a unui mecanism defensiv⁷. Între alteridentități, bariera disociativă este permeabilă, astfel încât există posibilitatea reasocierii identitare⁸.

Una din întrebările rezultate din analiza identității disociative este dacă ființele umane sunt profund unitare sau dacă sinele fiecărei persoane este organizat în „colonii” de *self*-uri.

O altă întrebare este dacă există un sine predisociativ, dinamizat de anumiți factori externi. Se păstrează legătura între sinele predisociativ și diviziunile sale post-disociative? Sinele disociativ creează entități noi, ireversibile sau doar ipostaze identitare efemere? Există posibilitatea de a controla complexitatea predisociativă a *self*-ului?

O ipoteză particulară este cea a sinelui fictiv, specific identității disociate, dezvoltat în contrapondere cu cel real și însoțit de malformarea memoriei⁹. Amintirea unui eveniment trecut presupune astfel reexperimentarea, redescrierea fictivă a acestuia, după

---

⁶ B. G. Brown, "The BASK (Behavior, Affect, Sensation, Knowledge) Model of Dissociation", *Dissociation*, (1998) 11: pp. 4-23.

⁷ Stephen E. Braude, "The Nature and Significance of Dissociation", în Jennifer Radden, *op. cit.*, pp. 107-116.

⁸ S.E. Braude, *First Person Plural: Multiple Personality and the Philosophy of Mind*, rev. ed. Lanham MD, Rowman and Littlefield, 1995.

⁹ G. Graham, "Recent Work in Philosophical Psychopathology", *American Philosophical Quarterly*, (2002) 39: pp. 109-133; N. Spanos, *Multiple Identity and False Memories: a Sociocognitive Perspective*, Washington DC, American Psychological Association, 1996, *passim*.

un scenariu adaptat regulilor complicității cu sinele¹⁰. Amintirea („imagine efortată din trecut”¹¹) devine nucleul în jurul căruia se construiește o identitate de tip criptomnesic, un înveliș identitar protector, obținut prin regresie. Rememorarea unui eveniment, la o anumită distanță în timp presupune întoarcerea la o etapă timpurie a personalității ca la o entitate alogenă¹². În demersul autodiegetic, la un moment dat, narațiunea de sine își pierde veridicitatea, finalul real al unui episod din viață fiind înlăturat, decupat, și reconstruit în sensul dorit de autobiograf¹³.

„Contractele lui Ulysse”¹⁴, exercițiile „viitorului dominat”¹⁵ sau „autonomiei precedente”¹⁶ sunt încercări de anticipare a metamorfozei identitare și de corectare a tendințelor de malformare identitară sau de prevenire a consecințelor acesteia prin „cenzurarea sinelui”¹⁷.

(Contractele lui Ulysse ca formă de autocontrol și prevenire a unor acțiuni care ar avea consecințe negative în plan moral individual, dar și colectiv au fost inspirate din episodul homeric al întâlnirii dintre eroul de la Troia

---

¹⁰ Ficționalizarea sinelui și instalarea memoriei false pot fi reacții la evenimente traumatizante, conflicte sau etape ulterioare saturării identitare. S. M. Park, „False Memory Syndrome”, *Hypatia*, (1997) 12,2: pp. 1-50.

¹¹ C.G. Jung, *Personalitate și transfer*, Editura Teora, București, 1996, p. 34.

¹² Ian Hacking, *Rewriting the Soul: Multiple Personality and the Sciences of Memory*, Princeton University Press, 1995, *passim*.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ R. Dresser, „The Ulysses Contract”, *Hastings Center Report*, (1984) 14, 3: pp. 13-16.

¹⁵ A. Buchanan, „Advance Directives and the Personal Identity Problem”, *Philosophy and Public Affairs*, (1988) 17, 4: pp. 277-302.

¹⁶ M. Quante, „Precedent Autonomy and Personal Identity”, *Kennedy Institute of Ethics Journal*, (1999) 9, 4: pp. 365-381.

¹⁷ A. Buchanan, *loc. cit.*

și Sirene. Făpturi hibride, magice, sirenele îi seduceau pe corăbieri cu melodicitatea cântecelor lor și îi atrăgeau în largul mării, departe de orice punct de reper. Ulyse și eroii care îl însoțeau pe drumul de întoarcere spre Ithaca s-au legat de catarg pentru a nu ceda irezistibilelor chemări).

Episodul homeric al întâlnirii cu Sirenele poate fi interpretat în sensul importanței autocunoașterii ca modalitate de cenzurare a dorințelor și pasiunilor proprii, cu ajutorul rațiunii (metafora catargului). Autocunoașterea reprezintă, în parabola homerică singura modalitate de anticipare, și de evitare, de prevenire a acelor acțiuni subiective cu consecințe negative asupra itinerariului existențial.

Metamorfoza identității, ca și profilaxia acesteia nu exclud trăsăturile persistente ale personalității. Metamorfoza ar putea fi definită ca variațiune pe aceeași structură arhetipală identitară, sau ca alteralizare a identității.

Anticipând metamorfoza identitară, precum și eventualele riscuri de natură nosologică, se poate încerca un control al acesteia printr-un set de măsuri prestabilite, cu caracter individual, numit „Contractele lui Ulyse”. *Contractele* au însă, o evidentă componentă etică: este corectă prevenirea sau corectarea traiectoriei identitare? Impunerea unor măsuri împotriva voinței personale poate fi considerată constrângătoare, neconformă cu personalitatea individuală sau o modalitate de a privilegia o ipostază identitară în defavoarea alteia.

Contractele lui Ulyse au dimensiunea unei dileme etice mai ales în cazul în care pun în pericol autonomia individului, capacitatea sa de a-și exercita libertatea de decizie. În această analiză poate interveni și problema

autenticității individuale, cu care contractele lui Ulyse intră în contradicție. Deciziile privitoare la metamorfozele identitare trebuie înțelese ca forme de manifestare a autonomiei individuale și nu ca o sumă de măsuri, impuse din exterior cu scopul de a asigura persistența anumitor trăsături de caracter.

Există însă și ipoteza metamorfozei independente de o structură identitară constantă, bazată pe construcția narativă, ficționalizată a sinelui, în etape:

a. redefinirea individului ca personaj, după schema clasică a arhetipului Proteus sau prin imitație;

b. instalarea dimorfismului identitar prin disocierea în narator și personaj;

c. recompunerea prin identificare fictivă¹⁸, caz în care se poate pune semnul egalității între identitate și caracterizarea de sine prin narativizarea *self*-ului¹⁹.

Forme particulare de dimorfism identitar sunt „insertia gândului”²⁰ și identificarea.

Insertia gândului constă în atribuirea gândurilor proprii unei origini străine²¹. Viața devine un ecran pe care „altcineva” proiectează gânduri ca și cum ar proiecta un film, un scenariu, o serie de imagini. Insertia gândului, ca variantă de ficționalizare a sinelui, este rezultatul imposibilității individului de a-și asuma

---

¹⁸ J. Radden folosește în *op. cit.*, p. 143 sintagma „clasificare fictivă a sinelui”.

¹⁹ M. Schechtman, *The Constitution of selves*, New York, Cornell University Press, 1996.

²⁰ George Graham, "Self-Ascription. Thought Insertion" în Jennifer Raden, *The Philosophy of Psychiatry*, pp. 89-103.

²¹ G- L. Stephens, G. Graham, *When Self-Consciousness breaks: Alien Voices and Inserted Thoughts*, Cambridge MA, MIT Press, 2000. *Ibidem*, "Self Consciousness, Mental Agency and the Clinical Psychopathology of Thought Insertion", *Philosophy, Psychiatry and Psychology* (1994) 1: pp.1-10.

propria activitate conștientă. Experiența personală este împrumutată sau impusă, dintr-o eroare de atribuire a gândurilor. Exemple de inserții ale gândurilor, pe care s-au construit modele identitare sunt sintagmele de inspirație neotestamentară „sunt nebun, sunt înțelept”, „sunt din această lume, sunt străin și călător pe pământ”.

Sunt nebun - în sistemul de referință al lumii, *sunt înțelept* - în sistemul de referință creștin. Asumarea identității parepidemice este rezultatul lecturii textului biblic, prin urmare, al inserției unor gânduri de împrumut. În experiența individuală, încercarea de a stabili implicarea personală în înțelegerea unui subiect eșuează. Inserția gândului este o formă de eliberare de sub presiunea deliberării, dar și expresia unui refuz, a unui abandon, a punerii pe seama unui tip de gândire străin, a unui eșec în construirea identității autonome.

Identificarea cu un model, cu o ipostază identitară străină (reversul complexului pigmalionic) se poate produce sub influența unui sentiment de culpabilitate, poate fi rezultatul dorinței de a ajunge într-o anumită situație (*ifidentity*) sau poate fi consecința unor analogii identitare între persoane²².

Ipoteza freudiană de lucru în definirea identității disociate este structura duală a eului. O parte este rezultatul unei introiecții care include în sine un obiect pierdut, inaccesibil, dar dorit, cu care se face identificarea. Cealaltă parte reprezintă conștiința morală, instanța critică a Eului, numită de Freud „idealul Eului”, având ca funcții autodiegeza și cenzura dorințelor, a Eului originar.²³ Idealul Eului este purtătorul unui

---

²² Sigmund Freud, *Opere*, vol. 4, *Studii despre societate și religie*, Editura Trei, București, 2000, pp. 71-93.

²³ *Ibidem*, p. 77.

narcisism primar, infantil, autosuficient peste care se suprapun exigențele impuse de mediul natural și social. Conflictul dintre Eul originar și Eul ideal, dintre complicitatea cu sinele și datorie, dintre spațiul interior *narragonian* și cel *paradisiac* are drept consecință disocierea identitară.

Disocierea Eului Originar de Eul Ideal poate fi suprimată temporar. Încălcarea restricțiilor și limitărilor impuse de normele sociale se produce periodic, în timpul sărbătorilor. Cum Idealul Eului cuprinde suma tuturor restricțiilor, unificarea Eului Ideal cu Eul Originar are efectul terapeutic, al mulțumirii de sine, complicității cu sinele.

În analiza freudiană, pasul prin care individul se desprinde de idealurile comunității este mitul. În mitologia subiectivă a eroului, autorul și personajul său (desprins din galeria arhetipală a eroilor parakletici²⁴) sunt ipostaze ale aceleiași identități. Momentul culminant al mitologiei eroice este autodivinizarea eroului, întoarcerea la narcisism.²⁵

Mitul de natură psihologică al eroului face posibilă apokatastaza²⁶ trecutului, a strămoșilor, a întregului bazin arhetipal identitar care redă individul propriei sale totalități²⁷.

²⁴ Consolatori.

²⁵ *Idem*, „Pentru a introduce narcisismul”, în *Opere*, vol. III, *Psihologia inconștientului*, Editura Trei, București, 2000.

²⁶ Semnificația laicizată a conceptului de apokatastază, împrumutat din dogmatica creștină, este aceea de salvare a trecutului, iertare a greșelilor din trecut și împăcare cu sinele.

²⁷ Jung, *Arhetipurile*, *ed.cit.*, p. 195.